

siblement emparentats amb els noms d'anèl·lids semblants, arag. *ters*, *termiz*, *trime*, gc. *ternit*, *ternis*, que semblen provinents dels ll. TERMES, -ITIS, id. □ 1.ª doc.: 1840, Lab.

Com a equivalent dialectal de *papaterra*. «*Tartáyēs*: cucs (cast. *lombrices*)» a Fraga (BDC IV, 43) i com a cucs d'esquer en el vocab. de la pesca d'Amades-Roig (BDC XIV); *tartanya* el cuc de pescar amb bolitx, a l'Ebre (Bladé, *Benissanet*, 188); cert peix «se'l pesca amb palangre o amb canya, però no pas amb bolitx de *tartanyes* (cucs de terra)», id. (ib., 184); amb repercussió *tartánā* a Reus (*AlcM*) (tal com *tartrana*, *cartró* etc.), d'on anaptixi *tartaráyās* cap a Tarragona (Montoliu, BDC VI, 50) «cucs llargs que els pagesos, quan ve l'aigua bruta, tiren, amb una canya, per a pescar anguiles». Vaig anotar *tartáyēs* a molts pobles del Priorat, Ebre i Baix Segre per a cucs de terra (Guamets, Lloà, Ascó, Granja d'Escarp, Massalcoreig, Aitona, 1935-36): m'explicaven que s'empassen la terra, i després la segregen o defequen en forma d'una munió de menudes esferes terroses, que m'ensenyaven; després n'he vistes pertot a les muntanyes seques del Migdia del Prínc., i no recordo haver arribat mai a veure jo mateix el cuc.

En altres llocs usen el masculí *tartany* «cuc de terra --» a Poboleda (Pinyas, *Bull. Cl. Pir. Tssa.* II, 171); a les Garrigues, Baix Cinca i Maestrat jo mateix vaig anotar *tartáy*, a la vista d'aquelles boletes: Torre-besses, Els Torms, 1936, Torrent de Cinca (1956) i al Vilar de Canes, on me'n donaren el mateix nom, junt amb el de *furga* (1961); el mateix Bladé usa el masculí, amb repercussió, en una obra posterior: «la pesca del barb, amb canya, ham i esquer de *tartrany*» (*Cròn. del País Natal*, 1959, p. 29).

És evident que en tot això tenim el mateix mot que està ben documentat en les fonts mossàrabs: *tirtāina* «lumbricus» ben vocalitzat en el nostre *RMa*. El masculí en el sevillà Abenalaum (S. XII), que en dóna concreta descripció, com 'els animals que es multipliquen en la terra --' (*al-ḥiyawānāt al-mutawāllida fī l-'ard* ---), Dozy (*Suppl.* II, 36a): posa *at-tirtān*; Simonet (*Glos.*, 538) ho corrobora afegint-hi *dubn*- ['ungüent, pommade'] *at-tirtān* que tradueix «aceite de lombrices» en una escriptura d'Almeria, i *tirtānī* en Averrois com a equivalent de l'ar. *ḥarāīn* «lumbrici terrae». Tot això ho posa sense vocals en el text àrab i pretén transcriure-ho com a *theretān*, com si la *r* portés vocal en aquestes cites, però per la cita acurada de Dozy (que no es deixa mai cap vocal que figuri en els mss.) comprenem que no hi deu haver cap vocal en cap d'ells, car almenys no n'hi ha cap en la cita d'Abenalaum, extensa i vocalitzada.

Ens adonem que aquella segona vocal no la hi posa sinó Simonet (per amor de la seva falsa etim. ll. *teres*, *-etis*, o *teredo*); de fet, com que l'estructura *tirtān* (o *ḥarāīn*) és molt corrent en àrab, mentre que *tirti*-hi seria molt extraordinària, en no posar-hi cap vocal aquells autors donaven a entendre *tirt-* o *ḥar-*, ventre que si s'hagué pronunciat amb una vocal darrere la *r*, és segur que tots ells o almenys un o dos d'ells ho

haurien vocalitzat. En un mot no hi ha absolutament cap raó per apartar-se en cap del tres autores de la vocalització explícita de *RMa*, *tirtāina*. Hem d'interpretar, doncs, en tots ells la *i* com a expressió àrabiga de la *e* romànica, i llegir *tertān* en Abenalaum i en l'escriba d'Almeria, i *tertānī* en Averrois: tant el *nī* d'aquest com el *in* de *RMa*. volen dir evidentment la *y* palatal catalana, o bé una dissolució d'aquesta *y* en els seus dos elements, per assimilació a la fonètica àrabiga que no tenia nasal palatal.

Hi ha encara, segons Simonet (ibid., 538.6f.) un *třš* en una escr. de Granada de 1370, com a nom «español de insecto que roe los árboles y plantas»: tampoc aquí posa vocals a les lletres àrabigues, i per tant tenim de desconfiar de la seva etimologia ll. *teres*, *-etis*; segons els hàbits àrabs més aviat hem de suposar vocalització *terš*. Ja M-Lübke (*RFE* XI, 12) va rebutjar la seva etimologia TERES, -TIS «vista la falta de esta palabra en las lenguas románicas»; pitjor encara *teredo*, *-dinis*, no sols pel mateix, sinó que la terminació -EDINE de cap manera no podria donar *-tany* o *-tanya*. Altrament fins ara no sols ningú no s'havia adonat de la germanor entre aquests mots i els catalans (provinents justament de la zona catalana on abunda més el mossarabisme), sinó que tampoc ningú no havia proposat altra etimologia del mossàrab ni de cap dels mots catalans.¹

No es veu més que un enllaç seriós. En bearnès hi ha *tèr* o *tèrs* «larva de l'*Hypoderma bovis*» (Palay); *tèr* a Gedre (Rohlfs); i Dupleix recollí «*ters*: crinon, ver qui se forme sous la peau», en el gascò de Comenge (*Patois de Saint Gaudens*, s. v.), que cal identificar amb *terš* de l'escriptura granadina 'insecto roedor'.

Per altra banda, Casac. va recollir *trime* a la Vall de Gistau (Plan i Gistañ) i *termiθ* a Echo i Ansó, com a «cuc de la carn descomposta» (BDC XXIV, 182); arag. *termices*, *-nices* id. (Borao); en la meva recensió del llibre de Rohlfs (*VRom.* II, 1939, 147ss. = *Top. Hesp.* II, 118) vaig religar-ho amb les formes gascones *ternis*, *ternit*, *tèrdit* (Ossau, Azun, Aspa), 'ou que deixen les mosques a la carn' (*Le Gc.*, 41, § 132a) que Rohlfs deixava sense etimologia, indicant que podien venir de TERMES, -ITIS, 'insecte que ataca la fusta', que trobem en Servi i en Sant Isidor; a l'ALGc com a traducció de «ver de fruit» (I, 66), trobem *ternits* a Lembeye (NE. del Bearn), *ternit* «ver du jambon» al SO. de les Landes (St. Vincent de Paul), i amb nasal diferent (com l'aragonesa) *tremits* «ver de fruit» al NE. del Gers (Leitoure).

Quant a aquests mots aragonesos i gascons no sols va bé el sentit sinó que tampoc no hi ha serioses dificultats fonètiques. L'aragonès *termiθ* d'Echo i Ansó i del Borao, pot sortir del plural **térmits* TERMĪTES amb *-ts > -θ* i el trasllat de l'accent, normals tots dos en aragonès; la *θ* del plural generalitzada al singular, i d'aquí nou plural *termiθes* dels plurals amb doble signe, com cat. *mollasses*, *senassos*, cast. vg. *pieses*, arag. *chizarz*, *chizarces* 'isards, -rds', antic plural de *chizart* 'isard' (*Top. Hesp.* I, 267). El desplaçament de l'accent és també normal en gascò en els proparoxítons.